

A testnevelés tantárgy szabályozása a Nemzeti Alaptantervekben.

Célok, értékek, tartalom és követelmények

A mindennapos testnevelés bevezetésével jelentős mennyiségi növekedés figyelhető meg a testnevelés tantárgy óraszámában és a testnevelő tanárok felé állított követelményekben is. Lényeges feladat ebben az esetben a korszerű tanuláseméletekre támaszkodó tantervi szabályozás kialakítása ahhoz, hogy a testnevelés tantárgy hosszú távú célját elérje (Csányi, 2019).

Bevezetés

A tanterv a köznevelési intézmények életét, ezáltal a jövő generációjának nevelését-oktatását határozza meg a kijelölt célokkal, értékekkel, tartalommal és követelményekkel, amelyek a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyrendszert is figyelembe veszik. Az erre épülő tantervemélet a sportteljesítmények, az elmélet és a gyakorlat együttesét figyelembe véve próbálja a jelenkori problémákat megoldani (Hamar, 2021). A tantervi dokumentumok – jelen esetben a Nemzeti Alaptanterv és kerettanterv – legfőbb célként tűzték ki egy új, korszerű testnevelés megvalósítását, melyben nagy szerepet játszik a mozgásműveltség, az egészség, a közösség értékei és a testkulturális ismeretek. Ezek kapcsolata közös értéké formálódik az oktatási-nevelési folyamat során (Borbély, 2019).

A testnevelőtanár-képzés és a köznevelés szempontjából elengedhetetlen a testnevelés tantárgy szabályozó dokumentumait összevetni, ugyanis olyan alapelveket, célokat, értékeket, követelményeket és szemléletet határoznak meg, amely befolyással van a testnevelőtanár-képzés és a testnevelő tanárok munkájára is. A testnevelés tantárgy által közvetített célrendszert a jogi szabályozások, a szakma hagyományai, az innovatív fejlesztési és a társadalmi elvárások határozzák meg, míg a tervezés és a tanítás során a Nemzeti Alaptanterv az első számú dokumentum, és az erre épülő kerettantervek és helyi tantervek, melyekre támaszkodhatnak (Bognár, 2019). Mindezek mellett a tantervi szabályozás módosításakor fontos tényezők a testnevelő tanárok pedagógiai meggyőződése és a testnevelés tantárgy célrendszere, melyet társadalmilag kódolt mintaként visznek tovább. A Nemzeti Alaptantervek fejlődését megfigyelve ennek ellenére napjainkban megállapítható, hogy a tantervi szabályozások merevek, és a túlcenzúrált oktatásirányítás miatt nem lehetséges a pedagógusok részéről a rugalmasság és a tanulóközpontúság (Chrappán, 2022).

A Nemzeti Alaptanterv fejlődési folyamatát az egyes tantárgyak esetében a célok, az értékek és a tartalom mentén, valamint a pedagógusok célrendszerének vizsgálata csupán a történelemtanítás (Dancs, 2023; Kaposi, 2016), irodalomtanítás (Réti, 2022), a nemzetközi és hazai sztenderdek bemutatása a természettudományos nevelés (Papp, Nagy és Z. Orosz, 2020) oldaláról vizsgálták. A további tantárgyak esetében, ezáltal a

testnevelés esetében sem történt meg a Nemzeti Alaptantervek változásai által a célok, értékek, tartalom és követelmények elemzése.

A Nemzeti Alaptanterv (2020) alapján a testnevelés tantárgy oktatása során a sokoldalú pszichomotoros, kognitív és affektív-emocionális képesség-összetevők fejlesztésére szükséges helyezni a hangsúlyt. A Nemzeti Alaptanterv és kerettantervek számos célt fogalmaznak meg, azonban globális problémát okoz a szabályozó dokumentumok és a pedagógiai gyakorlat közötti különbség. Ez a fogalmi, értékrendszeri, szemléleti és módszertani eltérés nagyban befolyásolhatja az oktatás minőségét és eredményességét. Emellett további problémát jelent, hogy a Nemzeti Alaptantervben a testi és lelki egészség fejlesztése fejlesztési területen megjelölt irányelvek nem jelölik egységesen a műveltségterülethez a megfelelő alapelveket és célokat (Vass és mtsai, 2015).

A jelenlegi főbb irányelvek megértéséhez és fejlesztéséhez lényeges a tantervek változásainak, fejlődésének és esetleges hiányosságainak megismerése és ennek megfelelően javaslatok megfogalmazása a Nemzeti Alaptanterv és kerettantervek fejlesztésére. A tanulmány legfőbb célja a Nemzeti Alaptantervek változásai során az általános jellegű, majd a műveltségterülethez tartozó célok, értékek, egészség-magatartáshoz kapcsolódó tartalom és követelmények bemutatása. E két terület összehasonlítása azért lényeges, mert több helyen találkozhatunk a sport, az egészség és a testnevelés fogalmaival (Bognár, 2020).

Alkalmazott módszerek

A célok elérése érdekében összehasonlító tartalomelemzés útján mutatom be a korábbi Nemzeti Alaptantervek jellemzőit és változásainak hangsúlyos elemeit az általános jellegű, majd a műveltségterülethez tartozó célok, értékek, egészség-magatartáshoz kapcsolódó követelmények és tartalom szerint.

A szabályozó dokumentumok elemzése az alábbi kérdések mentén történt:

- Mi jellemzi a tantervek általános célrendszerét, az oktatási-nevelési folyamat során kialakítandó értékeket?
- Milyen kiemelt fejlesztési területek és feladatok figyelhetők meg az adott tantervekben, amelyek az egészség-magatartáshoz és egészségneveléshez kapcsolódó célokat, értékeket, követelményeket és tartalmat határozzák meg?
- A testnevelés tantárgyhoz kapcsolódó műveltségterületet / tanulási területet az egyes tantervekben milyen célrendszer, műveltségterület / tanulási terület által meghatározott értékek, fejlesztési feladatok és követelmények jellemzik?

A kvalitatív kutatás első lépésében azokat a tanterveméleti megközelítéseket gyűjtöttem össze, amelyek hazánkban általános és bizonyos szempontrendszer szerint foglalkoztak a Nemzeti Alaptantervvel. Emellett nemzetközi szinten fontos bemutatni az összehasonlító tanterveméletet és a tantervi irányultságokat, melyek kiemelten a sportpedagógiai célokat és értékeket veszik figyelembe.

A második lépés során elemeztem az 1995-től 2020-ig bevezetett tantervek cél-, érték- és szemléletrendszerét, valamint a tartalmi elemeit, majd a tantervek összevetése által fogalmaztam meg a jelentős változásokat, fejlődéseket, visszalépéseket és javaslatokat. Jelen kutatás a testnevelés tantárgy tanterveméleti háttér során hangsúlyozott célrendszeréhez és tartalmi elemeihez köthető tantárgyi, individuális és társadalmi, kulturális értékeket vizsgálja.

Tantervelméleti háttér

Számos kutatás áll rendelkezésre, melyek kiváló ismeretanyagot biztosítanak általános értelemben a tantervekről, tantervfejlődésről, tantervtípusokról (Ballér, 1996; Elbert, 2010; Hamar, 2016; Hamar, 2021; H. Ekler, 2011; Makszin, 2014; Rétsági és mtsai, 2015), a hazai tantervekről fejlődéséről (Csányi és Révész, 2021; Hamar, 2012; Molnár és mtsai, 2023; Moravec, 2022; Rétsági és Csányi, 2015), valamint bizonyos szempontrendszer szerinti tantervfejlődésről (Beregi, 2024; Bognár és Révész, 2009; Bognár, 2019; Bognár, 2020; Molnár és mtsai, 2021).

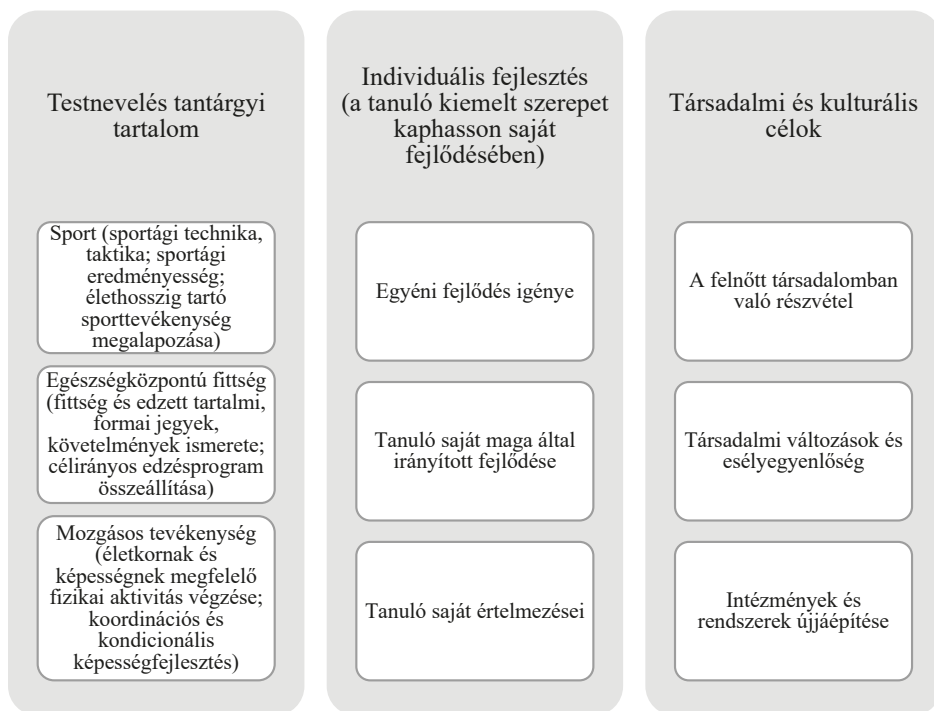
Csányi (2019) tanulmányában részletes betekintést nyújtott a nemzetközi tantervelméleti irányzatokba, amelyhez Naul (2003) keretrendszerét vette alapul. Komplex módon összehasonlító tantervelmélettel mutatta be a különböző országok tantervelméleteit, melyben a kiemelt célok között szerepel a motoros képességek és mozgástechnikai készségek fejlesztése, a társadalmi értékek és a pszichoszociális attitűdök kialakítása (Csányi, 2019; Naul, 2003):

- (1) sportorientált tantervek (hagyományos szemlélet): napjainkban Olaszország és Belgium tantervére jellemző
 - 1960-as évekig dominánsan torna/gimnasztika jellegű
 - 1960-as éves végétől jelentős sportorientáció: a testnevelés-elmélet akadémiai tantárgya sportpedagógiára, a testnevelés sportra módosult, sportiskolák és sportosztályok jelentek meg
 - 1980-as évektől tanulóközpontú, a sportági mozgásformákat eszközként alkalmazó tantervi elképzelés (Naul, 2003)
- (2) egészségnevelési irányzat tantervei (*health education*): napjainkban a skandináv országokra jellemző
 - kialakulását elősegítette, hogy Finnországban az egészségnevelést a tantárgyhoz kapcsolták
 - középpontjában az egészségfejlesztés és az egészségnevelés áll, melynek célja az élethosszig tartó fizikailag aktív életmód megalapozása (Yli-Piipari, 2014)
- (3) mozgásnevelési irányzat tantervei (*movement education*): napjainkban Hollandiára, Ausztriára, részben Angliára, Szlovéniára, Írországra, a Nat (2012) óta Magyarországra, Kanadára és Ausztráliára jellemző
 - középpontjában az emberi test mozgásának mérése, kreatív, egyéni mozgásalkotás áll
 - test- és térérzékelés, kinesztetikus érzékelés, test-társak-eszközök viszonyainak fejlesztése az elsődleges cél (Abels és Bridges, 2010)

A fejlettségközpontú és életkorspecifikus európai tantervi irányzatok tartalma alsó tagozatban leginkább az alapvető mozgáskészségek fejlesztésére és a játékorientáltságra, felső tagozatban a sportspecifikus tanulásra, középiskolában az élethosszig tartó, egyéni önkifejezést jelentő rekreációs mozgásokra helyezi a hangsúlyt. Előtérbe kerülnek az alternatív mozgásformák, kismértékben csökkentve ezzel a sportági tartalmakat. Tartalmilag a tantervek legtöbbször általános jellegűek, ez biztosítja, hogy az elérendő célokat több irányból lehet megközelíteni az iskola geográfiai és infrastrukturális adottságainak megfelelően. Az európai tantervek célrendszereinek központi elemei az egészségorientáció mellett a mozgástanulás / motoroskészség-fejlesztés, élethosszig tartó fizikailag aktív életmód kialakítása, személyes és szociális felelősségvállalás. A tantervekben jellemző tendencia Európában – ezáltal Magyarországon is – az egészség-központúság, a holisztikus szemlélet megjelenése, valamint a konstruktívizmus térnyerése (Jess és mtsai, 2011; Csányi, 2019; Zhang és mtsai, 2021). A magyarországi tantervek fejlődési folyamataiban

a hagyományos alapokból indulva erősen sportorientált tantervek érvényesülnek. Kivételt képez a Nat 2012, melyben bizonyos területeken (alsó tagozat) már megjelentek a mozgásnevelési irányzat elemei, továbbá hagyományosan nem sportáganként rendszerezi a különböző mozgásformákat. A Nat 2020 esetében érzékelhetők továbbra is az alsó tagozat esetében a mozgásnevelési irányzat egyes elemei, ellenben felső tagozattól kezdve alapjaiban a sportorientált irányzat jegyei jelentősek. Emellett megjelennek a skandináv országokra jellemző egészségnevelési irányzat elemei a tanulási terület névének és céljainak változásai által, melynek fókuszában az egészségfejlesztés áll.

A testnevelés tantervi irányultságait Curtner-Smith és Meek (2000), valamint Jewett és munkatársai (1995) munkája alapján készítette el Bognár (2019), amely egy új, értékekhez, értékközvetítéshez kapcsolódó megközelítést jelentett a tantervelmélet szempontjából. Mivel megfigyelhető, hogy a tantárgyi, a személyes és a társadalmi értékek arányai a tantervekben jelentős különbséget mutatnak, az alábbi tantervi irányultságnak egységben kell megjelennie, amely biztosítja az oktatási rendszer hatékonyságát és a tantervi célokat (1. ábra).

1. ábra. Tantervi irányultságok (Forrás: Bognár, 2019. 103.)

A tantervi rendszerezések és modellek megismerését követően részletesen mutatom be tartalomelemzésen keresztül a magyar Nemzeti Alaptantervek változásait és fejlődését, melyben a téma szempontjából elengedhetetlen a célok, értékek, tartalom és követelmények elemzése.

A Nat 1995 jellemzői célok, értékek, tartalom és követelmények alapján

A Nat 1995 dokumentumban alig jelennek meg konkrét célok a nevelési-oktatási folyamatban, csupán a Nemzeti Alaptanterv szerepénél tesznek utalásokat a kialakítandó célrendszerre. Nagyobb hangsúlyt kap a tartalmi szabályozás, az értékek, az egységes alapokra épülő differenciálás és a tanulók személyiségfejlődését kibontakoztató pedagógiai folyamatok ismertetése. A Nemzeti Alaptanterv követelményeit különböző értékek hatják át, azonban az általános értékeknél az egészséges életmódra történő nevelés és törekvés általánosságban nem jelenik meg. Az egyes műveltségterületekhez tartozó követelmények között a testi és lelki egészségre nevelés célja (1) az egészségnevelés, (2) a testi, lelki, szociális fejlődés, (3) a betegségek, balesetek, sérülések elkerülése, (4) az egészséges állapot örömteli megélése, a harmonikus élet értéként való tisztelése, (5) egészséges életvitel és döntések, (6) elfogadás és segítőkészség, (7) káros függőségek elkerülése, (8) szexuális kultúra és magatartás fejlesztése, (9) családi élet, örömteli párkapcsolatra történő felkészítés, (10) a pedagógusok példamutató magatartása az egészséges életmód tekintetében.

A Testnevelés és sport műveltségterület általános céljai (1. táblázat) között kiemelt terület az egészséghez kapcsolódva a rendszeres fizikai aktivitás, azonban nem szerepel az egyes sportágak mozgásanyagának elsajátítása.

1. táblázat. Testnevelés és sport műveltségterület általános céljai a Nat 1995-ben

Testnevelés és sport műveltségterület általános céljai	mozgásműveltség fejlesztése
	koordinációs képességek fejlesztése
	motoros képességek fejlesztése és fenntartása
	mozgásos játékok, versengés öröme
	a rendszeres fizikai aktivitás

A kialakítandó értékek szempontjából a Nemzeti Alaptanterv kiemeli, hogy a tanulóknak az egészséget saját értékrendjükben kiemelt helyen kezelő személyiséggé szükséges válni. Elengedhetetlen a motoros képességek ismerete és fejlesztése, a mozgásos játékok és a versengés örömeinek megélése. Fontos becsülni a társaik teljesítményét, legyenek cselekvésbiztosak, és mozgásuk koordinált, esztétikus és kulturált legyen. A tanulók körében alapvető a testnevelés és sport egészségügyi prevenciók értékeinek ismerete és a rendszeres fizikai aktivitás megalapozása. A Nemzeti Alaptanterv általános fejlesztési követelményeinél az óraszám meghatározására említést tesz az általános céloknál, azonban a tantervben nem található meg az óraszám meghatározása. A követelményeket 1–6. és 7–10. évfolyamig részletezi az egészséges testi

A kialakítandó értékek szempontjából a Nemzeti Alaptanterv kiemeli, hogy a tanulóknak az egészséget saját értékrendjükben kiemelt helyen kezelő személyiséggé szükséges válni. Elengedhetetlen a motoros képességek ismerete és fejlesztése, a mozgásos játékok és a versengés örömeinek megélése. Fontos becsülni a társaik teljesítményét, legyenek cselekvésbiztosak, és mozgásuk koordinált, esztétikus és kulturált legyen.

fejlődés, a mozgásműveltség fejlesztése, a motorikus képességek fejlesztése, a mozgásanyag fenntartása és a könnyített és gyógytestnevelés által. Megfigyelhető, hogy csupán 10. évfolyamig határozzák meg a részletes követelményeket tananyag, fejlesztési követelmények (kompetenciák, képességek) és minimális teljesítmény alapján. A részletes követelmények között nem található meg az egyes korosztályokhoz kapcsolódó összetett cél, valamint az egészségre, egészség-magatartásra, egészségnevelésre történő utalás. Ezzel szemben megfigyelhető az egyes sportágaknál a konkrét teljesítmény elérésének hangsúlya.

A Nat 2003 jellemzői célok, értékek, tartalom és követelmények alapján

A Nemzeti Alaptanterv 2003 felépítésében és tartalmában is nagy változásokat hozott, ugyanis az általános rendelkezéseinél szabályozza a tanórai foglalkozások iskolai megszervezésére vonatkozó elvárásokat, a tanítási órákon való részvétel rendjét, az iskolai oktatásszervezés egyes feladatait. Az első részében bemutatásra kerülnek a Nemzeti Alaptanterv szerepei a közoktatásban, az iskolai nevelés-oktatás közös értékei. Legelőször figyelhetők meg a kulcskompetenciák a nevelés-oktatás alapvető céljainál, ahol a kompetencterületeknél egyedül a szociális és állampolgári kompetenciában jelennek meg a személyes, értékorientációs, interperszonális, szociális jellegzetességek. A sporthoz, mozgáshoz, egészséghez nem kapcsolódik kompetencterület. Tartalmi újítása, hogy a szükséges ismeretek, képességek és attitűdök hangsúlyozzák a személyes és szociális jólétet, ahol az egyénnek fontos rendelkezni saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretekkel annak érdekében, hogy megértse az egészséges életvitelnek az adott kompetenciánál játszott meghatározó szerepét, társadalmi jellegét. A kiemelt fejlesztési területeknél jelenik meg a testi és lelki egészség, amely a Nat 1995-ben megjelölt célokkal megegyezik.

A Testnevelés és sport műveltségterület céljai szerint (2. táblázat) elengedhetetlen az egészségfejlesztés, a testi-lelki jólét kialakítása, a mozgáskultúra fejlesztése, a sportági ismeretek átadása, számonkérése és az edzettség. Fejlődést jelent, hogy a célok között először figyelhető meg a testnevelés órán megélt szórakozás, örömszerzés és versenyélmény jelentősége (Hamar, 2012).

2. táblázat. Testnevelés és sport műveltségterület céljai a Nat 2003-ban

Testnevelés és sport műveltségi terület	egészségfejlesztés, az egészség stabilitási tartományának növelése, biológiai érés, a gyermekek egészséges testi fejlődésének támogatása
	edzettség, testi és lelki alkalmazkodás kialakítása, a fizikai és lelki kondíció fejlesztése
	sport- és mozgáskultúrával összefüggő ismeretek átadása, számonkérése
	szórakozás, örömkeltés, versenyzési vágy kiélése

A kialakítandó értékek nincsenek külön megjelölve, mint a Nat 1995-ben. Ezzel szemben a célrendszerében kiemeli a pszichomotoros, kognitív és affektív-emocionális képesség-összetevők fejlesztését, melynek célja az egész életen át tartó tudás megalapozása. Érdekes megállapítás, hogy a célok között kihangsúlyozzák a nemiségnek megfelelő célok elsajátítását. A Nemzeti Alaptanterv 2003 csupán a fejlesztési feladatok szerkezetét és a fejlesztési feladatokat ismerteti. Megfigyelhető a visszalépés a Nat 1995-höz képest, ahol az általános és részletes fejlesztési területek is megtalálhatók. A Nat 2003-ban leginkább tartalmi jellegű szabályozások jelennek meg, ezáltal nem egyértelmű, hogy a főbb

célokhoz az egyes évfolyamokban a követelmények milyen módon illeszkednek. Emellett az egyes korosztályok esetében összetett célokat nem jelöl a tanterv. Ebből kifolyólag az egészséghez, egészség-magatartáshoz, mozgásos tevékenységhez, fizikai aktivitáshoz többnyire nincs szoros kapcsolódás, ugyanis a fejlesztési feladatok között a sportági ismeretek elsajátításának hangsúlya figyelhető meg. A tantervben megjelennek az óraszámok százalékos arányban, amely egy előrelépés a Nat 1995-höz képest. A tantervben először jelenik meg, hogy a testnevelés óraszama több lehet a minimum óraszámnál.

A Nat 2007 jellemzői célok, értékek, tartalom és követelmények alapján

A Nemzeti Alaptanterv 2007 általános célrendszerében fontos változást jelent a kiemelt fejlesztési feladatok esetében a felnőtt életre történő felkészítés és az élethosszig tartó tanulás kialakítása és fejlesztése. Céljaiban olyan területeket, értékeket és tulajdonságokat jelöl, melyeket a Testnevelés és sport műveltségterület is hangsúlyoz, például az együttműködéssel, vezetéssel és versengéssel kapcsolatos magatartásmódok kialakítása. A saját fizikai és mentális egészségre vonatkozó ismeretek meghatározó szerepére továbbra is a szociális és állampolgári kompetencia hívja fel a figyelmet. A testi és a lelki egészség kiemelt fejlesztési terület nem hozott jelentős változást a Nat 2003-hoz képest.

A Testnevelés és sport műveltségterületnél számos cél kerül meghatározásra (3. táblázat), mely szerint elengedhetetlen a fizikai állapot és az alkotóképesség fenntartása, valamint a megfelelő társas kapcsolatok kialakítása. Továbbra is hangsúlyozza a Nemzeti Alaptanterv a testnevelés és sport ismereteit, értékeit és funkcióját, mely szerint ez egy sajátosan összetett műveltségi terület, azonban konkrét értékeket nem emel ki. A kialakítandó értékeket nem jelöli külön alfejezetben, mint a Nat 1995 és a Nat 2003. Az egészséghez és egészség-magatartáshoz köthető tartalmak körében fontos megállapítást tesz a Nemzeti Alaptanterv, mely szerint a higiéniai szokások, egészségfejlesztési eljárások és módszerek megismerésével törekszik az egészség fenntartására, konkrét eljárásokat és módszereket azonban nem ismertet. A fejlesztési feladatok és követelmények, az óraszámok százalékos arányai megegyeznek a Nat 2003-mal.

A Nat 2012 jellemzői célok, értékek, tartalom és követelmények alapján

A Nemzeti Alaptanterv 2012 célrendszerében jelentős változás figyelhető meg a Nemzeti Alaptanterv 2007-hez képest, mely szerint a felelős állampolgárok nevelése az elsődleges feladat, erőteljes nemzeti értékekkel. Fejlődés, hogy az általános célrendszerben hangsúlyosabban jelenik meg a testkulturális értékek elsajátítása és a testi képességek fejlesztése. A korábbi tantervekhez képest a Nat 2012 visszalépés a testi és a lelki egészségre nevelés fejlesztési területnél, ugyanis nem található meg benne az egészséges állapot örömteli megélése, a harmonikus élet értéként való tisztelete, elfogadás és segítőkészség, a szexuális kultúra és magatartás. Kiegészül azonban a stresszkezeléssel, konfliktuskezeléssel, közlekedési ismeretekkel és a testi higiéniával. A Testnevelés és sport műveltségi terület ugyanakkor a korábbinál holisztikusabban és átfogóbban közelíti meg az egészséges életvezetéshez szükséges ismeret- és készségrendszer fejlesztését. A legnagyobb előrelépést a mindennapos testnevelés bevezetése jelentette, mely az óraszámok növekedését vonta maga után.

A Testnevelés és sport műveltségterület legfontosabb célja (4. táblázat) az élethosszig tartó fizikailag aktív és egészségtudatos életmód megalapozása. Tartalmában előtérbe kerül az egészség kialakítása és fenntartása, a játék és a kooperáció, azonban a korábbi tantervekhez képest nem jelöl meg sportágat vagy testgyakorlati ágat. Kitüntetett terület

3. táblázat. Testnevelés és sport műveltségterület céljai a Nat 2007-ben

Testnevelés és sport műveltségi terület	saját testérzékelés által fejleszti a kognitív képességeket
	teherbírást, edzettséget ad, testi és lelki alkalmazkodásra készlet
	megelőzi és kezeli a testi és lelki ártalmakat
	egészséges testi fejlődés biztosítása és mérése
	elősegíti a társas kapcsolatok átélését
	szórakozást, versenyélményt ad
	a sport- és mozgáskultúrával összefüggő ismereteket ad
A testnevelés és sport oktatása során elsődleges	a pozitív hozzáállás előtérbe kerülése
	a kiválasztott mozgásformák változatossága
	a prevenció, a gerincoszlop és az ízületek védelme
	a biomechanikailag helyes testtartás kialakítása és fenntartása
	a légzőtorna, a szabad levegőn való tevékenység
	a gerinc- és ízületvédelem, a sérülések és balesetek megelőzése
	az egész életen át tartó tanulás fizikai és szellemi megalapozása
	az erkölcsi, akarati tulajdonságok fejlődése
	a szocializációs folyamatok differenciálása
	az önismeret és belső kontroll
	a személyes és szociális felelősségvállalás és a természeti környezet megóvása
	a kulturális és testkulturális ismeretek átadása
	a feladat iránti elkötelezettség, a motiváltság fenntartása
	a testkulturális tevékenységek kipróbálása versenyhelyzetekben, iskolai, területi vagy országos bajnoki rendszerekben
	az oktatási eszközök, sportszerek megfelelő kiválasztása életkori sajátosságok, sérülés- és baleset-megelőzési szempontok alapján
a 6–11 éves korú gyerekek számára változatos, de egyszerű szabályokkal megoldható situációk átélése, szabályok megalkotása, kombinációs lehetőségek kipróbálása	

4. táblázat. Testnevelés és sport műveltségterület általános céljai a Nat 2012-ben

Testnevelés és sport műveltségterület általános céljai	mozgáskészség, edzettségi szint fejlesztése, mely kapcsolatba van a rendszeres preventív fizikai aktivitással
	motoros képességek, kondicionális és koordinációs képességek fejlesztése
	sportági technika és taktika
	testnevelési és sportági tevékenységhez kötődő ismeretek
	szabadidős, diák- és versenysportban való részvétel, sportágválasztás, kiválasztás és utánpótlás-nevelés elősegítése, amely fejleszti a rendszeres fizikai aktivitást
	személyiségfejlesztés, szociális és emocionális képességek fejlesztése
	preventív és egészségtudatos szokások fejlesztése

a tanulóközpontú személyiségfejlesztés, az esélyegyenlőséget biztosító elv, a mozgásban művelt egyén nevelése, a problémamegoldó és kritikus gondolkodás, kreativitás fejlesztése, az önismeret, önkontroll, szabálykövetés, küzdeni tudás, sikerorientáltság, stressz- és monotóniatűrés, társas készségek fejlesztése, a nem-fertőző népbetegségek megelőzése, kondicionális és koordinációs képességek fejlesztése, a motoros tanulás, a feladatorientált kapcsolatteremtés, együttműködés és önértékelés. Ezekhez szükség van a játék- és sportkultúrában való jártasságra, az egészséges és esztétikus test, biomechanikailag helyes testtartás kialakítására, relaxációra, és az egészségközpontú tevékenységrendszer fenntartására és kialakítására. Mindezek mellett nem találhatók meg a tantervben különálló alfejezetben bizonyos elsajátítandó értékek, annak ellenére, hogy a testnevelés és sport sajátosan összetett terület, értékeivel, ismeretrendszerével és funkcióival együtt. A követelményeket 1–4., 5–6., 7–8., 9–10. és 11–12. osztály szerint részletezi a motoros készségfejlesztés-mozgástanulás, a motoros képességfejlesztés – edzettség, fitness, játék, versenyzés, prevenció, életvezetés, egészségfejlesztés mentén. Kiemelt cél 1–4. évfolyamon a motoros képességek és készségek fejlesztése, az egészségtudatos testnevelési szokások kialakítása a mozgás és a sport megszerettetése érdekében. 5–8. évfolyamon elengedhetetlen a diák- és a szabadidősport és a sporttehetségek kiválasztása az utánpótlás-nevelés számára. 9–12. évfolyamon jellemző az individuális fejlesztés, ahol az iskolai sporttevékenység mellett nagyobb szerepet kap a szabadidős fizikai tevékenység és a sporttehetségek érvényesülése az élsportban.

A Nat 2020 jellemzői célok, értékek, tartalom és követelmények alapján

A Nemzeti Alaptanterv 2020 változást és fejlődést hozott a közoktatásban a testnevelés tantárgy vonatkozásában. Az általános célrendszerében jelentős változás az állampolgárságra és demokráciára nevelés kompetenciaterület, ahol az egészség, egészségnevelés, egészség-magatartás és fizikai aktivitás fogalomköre jelent meg. Az általános célok között továbbá a kialakítandó értékek, kiemelt fejlesztési területek és az egészség-magatartáshoz és egészségneveléshez kapcsolódó célok, értékek, követelmények és tartalom nem változtak a Nat 2012-höz képest.

A Testnevelés és sport műveltségi terület neve először változott Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterületté. Eredményképp a testnevelés tantárgyhoz kapcsolódó célok, értékek, tartalom és követelmények tekintetében előtérbe került az egészségfejlesztés és az ehhez kapcsolódó képességek fejlesztése. A jelenlegi műveltségterület a személyes és a társas kompetenciaterülethez kapcsolódik szorosan. A Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségi területen az alapelvek és célok között a

A műveltségterület kiemelt céljainál a sportágak és testgyakorlati ágak közül csupán az úszás és a gyógytestnevelés a kiemelt terület, emellett hangsúlyosabb a játék, élményközpontúság, kooperáció és egészségfejlesztés a műveltségterület célrendszerében. Fejlődést jelent a Nemzeti Alaptanterv 2020 esetében a gyógytestnevelés megjelenése, amely 1995 után jelent meg ismét a tantervben. Jelentős különbséget képez a kompetenciafejlesztés területe, amely megjelenítése a korábbi tantervekhez képest erőteljesebb, ehhez ugyanakkor csak erős korlátokkal kapcsolódnak tanulási eredmények és tartalmak.

5. táblázat. Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterület általános céljai a Nat 2020-ban

Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterület általános céljai	a fizikailag aktív életmód élethosszig tartó megalapozása
	testnevelés és egészségfejlesztés szakkifejezéseinek ismerete
	mozgásműveltség fejlesztése az önálló testedzés érdekében
	az alsó tagozat végére legalább egy úszásnem technikájának elsajátítása
	motoros teljesítőképesség fejlesztése, értékelése
	önismeret, érzelmi-akaratú tulajdonságok fejlesztése
	társas-érzelmi jóllét, társas-közösségi kapcsolatok, stressztűrő és -kezelő képesség fejlesztése
	baleseti források és az egészséget károsító szokások, tevékenységek felismerése

21. századi emberkép egyik fontos összetevője, hogy az egyén cselekvő- és mérlegelésre képes (5. táblázat).

A műveltségterület kiemelt céljainál a sportágak és testgyakorlati ágak közül csupán az úszás és a gyógytestnevelés a kiemelt terület, emellett hangsúlyosabb a játék, élményközpontúság, kooperáció és egészségfejlesztés a műveltségterület célrendszerében. Fejlődést jelent a Nemzeti Alaptanterv 2020 esetében a gyógytestnevelés megjelenése, amely 1995 után jelent meg ismét a tantervben. Jelentős különbséget képez a kompetenciafejlesztés területe, amely megjelenítése a korábbi tantervekhez képest erőteljesebb, ehhez ugyanakkor csak erős korlátokkal kapcsolódnak tanulási eredmények és tartalmak. Visszalépés figyelhető meg ugyanakkor, hogy a korábbi „Ismeretek és személyiségfejlesztés” külön kiemelése megszűnt, ezzel kevésbé lett hangsúlyos a tartalomban. Az iskolai fejlesztés kiterjed az időbeosztás szervezésére, a konstruktív kooperációra és a testi jóllét, valamint a motoros teljesítőképesség kialakítására. A műveltségterületen különálló fejezetben nem található meg a kialakítandó értékek, a célok között azonban kiemeli a tanterv az egészséget mint értéket. Kiemeli továbbá az egészséges és harmonikus életvitel szokásait, melyet a nevelési-oktatási folyamatban a pedagógusok személyes példamutatásán keresztül sajátítanak el a tanulók. A pedagógusok szerepe és feladata elengedhetetlen az egészség-magatartáshoz köthető szokások kialakításában, ellenben nem csupán a pedagógusok feladata. A tanterv nem tesz utalást az életvezetési szokások kialakításának elsődleges színterére, a családra, valamint a további befolyásoló tényezőkre. A fejlesztési feladatoknál a Nemzeti Alaptanterv 2012-höz hasonlóan kiemelt fejlesztési követelményeket határoztak meg az egyes évfolyamokon, melynek visszaépítése a tantervbe biztosítja az egyértelműséget és átláthatóságot. Megnevezésében változott, ugyanis a Nat 2012-ben a fejlesztés várt eredményeit, a Nat 2020-ban már a tanulási eredményeket határozzák meg. A követelményeket 1–4., 5–8., 9–12. osztály szerint részletezik. A legfőbb cél 1–4. évfolyamon a rendszeres, folyamatos mozgástevékenység végzése játékos tevékenység formájában, melyben folyamatos döntések elé kerülnek a tanulók, emellett differenciáltan fejleszti a személyiséget és a társas kapcsolatokat. 5–8. évfolyamon is hangsúlyosabb a mozgásos cselekvések során a differenciált fejlesztés, az individuális bánásmód, a személyiségfejlesztés és a társas kapcsolatok építése játékos tevékenységeken keresztül. 9–12. évfolyamon elengedhetetlen a fizikai inaktivitás és egészségtelen életmód megelőzésének hangsúlyozása. A Nat 2012-höz képest külön mutatja be a mozgáskultúra fejlesztését, motorosképesség-fejlesztést, a mozgáskészség kialakítását és a mozgástanulást. A tanterv kiegészül az egészséges testi fejlődés, egészségfejlesztés területével, amely számos egészséghez, egészségneveléshez, egészség-magatartáshoz és fizikai aktivitáshoz kapcsolódó célt jelöl meg. A Testnevelés és egészségfejlesztés

műveltségterületen az alapóraszámok 10 százalékban kerültek meghatározásra minden évfolyamon a mindennapos testnevelés mellett, továbbá a gyógytestnevelésre utalt tanulók mindennapi testnevelésének megvalósítása részben vagy egészben gyógytestnevelés formájában történhet.

Megbeszélés

A testnevelés a testkulturális ismeretek elsajátításához köthető tantárgy, melynek célrendszere, tartalma és követelményei a testi-lelki képességek tudatos fejlesztését különböző nevelési feladatok által határozza meg (Makszin, 2014). A testnevelés tantárgy nagy szerepet játszik a mozgás és a sport megszerettetése mellett a tanuló egészség tudatos aktív szokásrendszerének kialakításában, amely később megalapozza a felnőttkori életminőséget és egészségi állapotot (Csányi és Révész, 2015). Napjainkban ebből kifolyólag a testnevelés nem egy fogalom, hanem egy összetett nevelési terület, mely számos nevelési funkciót tölt be a különböző kompetenciaterületekkel együtt (Hamar, 2020). A testnevelés tantárgy legalapvetőbb célja az egészségtudatos, jövőorientált gondolkodó, fizikailag aktív életvezetésű, testkulturálisan művelt tanulók nevelése és oktatása. A testnevelés tantárgy tananyagtartalmán kívül fontos, hogy a testnevelőtanár felkészült legyen a személyiségfejlesztés eszközeiben, a mozgásos tevékenységek kapcsolatában, az egészséges táplálkozás és testtömeg-szabályozás kérdéskörében, a stresszkontrollban, a mozgás- és a pszichikus funkciók relációiban és a rekreációs tevékenységekben (Csányi és Révész, 2021). A tartalom elemzés kiemelt célja a Nemzeti Alaptantervek elemzése és bemutatása a célrendszer, értékek, tartalom, követelmények és az egészség, egészség-magatartás fogalmainak megjelenése szempontjából.

Az oktatási-nevelési folyamatban a Nemzeti Alaptanterv és a kerettanterv által megjelölt céloknak, értékeknek és tartalmi elemeknek kiemelt jelentőségük van, amelyek alapvetően határozzák meg a testnevelőtanárok által közvetítendő szemléletet, cél- és értékrendszert, valamint a tanóra tartalmát. A megfelelő ismeretek átadása, képességek és attitűdök fejlesztése különböző szintű oktatási formákkal csakis céltudatos sporttevékenységek által érhetik el az egész életen át tartó fejlesztő hatást (Hamar és Karsai, 2017). A korábbi tanulmányok átfogóan és bizonyos szempontrendszer alapján vizsgálták a tanterveket és a tanterv fejlődését, azonban hiányosságot mutatnak a konkrét célok, kialakítandó értékek és az egészség-magatartáshoz kapcsolódó tartalmi elemek meghatározásában. Elmondható, hogy napjaink tanterveiben Európában, ezáltal Magyarországon is középpontban áll az egészség-központúság, a holisztikus szemlélet és a konstruktivizmus (Jess és mtsai, 2011; Csányi, 2019; Zhang és mtsai, 2021), azonban jelentős problémát okoz a szabályozó dokumentumok és a pedagógiai gyakorlat közötti különbség. Ezek alapján elengedhetetlen a Nemzeti Alaptantervek fejlődéseinek és változásainak ismertetése (2. ábra).

Az oktatási-nevelési folyamatot meghatározó szabályozó dokumentumokat vizsgálva megállapítható, hogy 1995-től 2020-ig jelentős változás következett be, ugyanis 1995-ben még a terminológiában nem jelentek meg konkrét célok, középpontjában leginkább a tartalmi szabályozás figyelhető meg. Fejlődési folyamatában azonban több esetben megfigyelhető stagnálás vagy egyes esetekben visszalépés. A Nemzeti Alaptantervek általános célrendszerében 1995-ben még nem jelentek meg konkrét célok, leginkább a tartalom volt a lényeges, amelyben a személyiségfejlesztés és a differenciálás kiemelt terület. A Nemzeti Alaptanterv szerepénél tesznek utalásokat a kialakítandó célrendszerre, azonban nagy hangsúlyt kap a tartalmi szabályozás, az értékek, az egységes alapokra épülő differenciálás és a tanulók személyiségfejlődését kibontakoztató pedagógiai folyamatok megismerése. A Nemzeti Alaptanterv 2003 céljait a kulcskompetenciákra és

Nat 1995

- alig jelennek meg konkrét célok a nevelési-oktatási folyamatban, szerepénél utalásokat tesznek a célrendszerre
- nagyobb a hangsúly a tartalmi szabályozáson, értékeken, differenciáláson és személyiségfejlesztésen
- műveltségterületek közös követelménye a testi és lelki egészség, mely számos célt jelöl
- testnevelés és sport műveltségterület jelöli a fő funkciókat, követelményeket

Nat 2003

- felépítésében és tartalmában is jelentős a fejlődés
- kulcskompetenciák bevezetése: sporthoz, egészséghez, egészségmagatartáshoz nem kapcsolódik kompetencia
- testi és lelki egészség fejlesztési terület tartalma nem változik
- testnevelés és sport műveltségterületen számos cél, érték, szemlélet kerül meghatározásra

Nat 2007

- kiemelt fejlesztési feladatai között a felnőtt életre való felkészítés mutat egyezést a Testnevelés és sport műveltségterület értékeivel
- középpontjában a kompetenciaterületek és a kiemelt fejlesztési területek állnak
- fontos, hogy szorosan kapcsolódjon a célrendszer a helyi tantervhez és az óvodai neveléshez
- célok között hangsúlyozzák a korábbi célok mellett a társas kapcsolatok fejlesztését és az egészségfejlesztést
- kiemelt értékeket és egészségfejlesztési eljárásokat nem tartalmaz

Nat 2012

- jelentős fejlődés a célrendszerben: felelős állampolgárok nevelés nemzeti értékekkel
- általános célrendszerben megjelennek a testkulturális értékek és a testi képességek fejlesztése
- szociális és állampolgári kompetenciánál található meg a személyes és szociális jólét
- testi és lelki egészség fejlesztési területen visszalépés
- mindennapos testnevelés bevezetése
- testnevelés és sport műveltségi terület legfőbb célja az élethosszig tartó fizikailag aktív egészségtudatos életmód megalapozása
- tartalmában előtérbe kerül az egészség, a játék és a kooperáció, ezzel szemben sportágakat nem jelöl a műveltségi terület

Nat 2020

- változás és fejlődés történt a tanterv célrendszerében
- általános célrendszerében az állampolgárságra és demokráciára nevelés kompetencia megszűnt, amelyben az egészség, egészségmagatartás, fizikai aktivitás fogalomköre megjelent
- testnevelés és sport műveltségterület elnevezése testnevelés és egészségfejlesztésre változott
- a műveltségterület kapcsolódik a személyes és a társas kompetenciaterülethez
- kiemelt célok között csupán az úszás és a gyógytestnevelés jelenik meg
- hangsúlyosabb a játék, élményközpontúság, kooperáció és egészségfejlesztés a műveltségterület célrendszerében

2. ábra. A Nemzeti Alaptantervek változásai a célok, értékek és az egészségmagatartás tekintetében az általános célrendszerben és a műveltségtartalomban (saját szerkesztés)

a kiemelt fejlesztési területekre helyezik, amelyek 2007-ben sem hoztak általánosságban változást, csupán a fejlesztési területek között megjelent a felnőtt életre történő felkészítés. A sporthoz, mozgáshoz és egészséghez nem tartozik szorosan kompetenciaterület. Jelentős fejlődést hozott a Nemzeti Alaptanterv 2012, melynek célrendszerében megjelenik a testkulturális értékek és a testi képességek fejlesztése, a hangsúly azonban a felelős állampolgárok nevelésén és a nemzeti értékeken van. A korábbi Natokban megjelölt értékekkel összevetve külön fejezetben nem jelennek meg, ellenben kiemelt a célrendszerben a nemzeti öntudat fejlesztése, az európai értékek és a fenntarthatóság. Nagy fejlődést hozott a testnevelés tantárgy szempontjából a mindennapos testnevelés bevezetése és a testnevelés tantárgy vonatkozásában az egészségfejlesztés előtérbe kerülése. A Nemzeti Alaptanterv 2020 általános jellegű, műveltségterülettől független célrendszere többnyire nem változott. A kompetenciaterületek esetében megszűnt az állampolgárságra és demokráciára nevelés, melyben megjelentek a sporthoz és a testmozgáshoz tartozó tartalmak, ennek ellenére a műveltségterület hangsúlyozza a személyes és a társas kompetenciaterülethez való kötődést.

A testneveléshez kapcsolódó műveltségterület célrendszerében 2003-ban és 2012-ben figyelhető meg jelentős változás. 2007-ben fejlődést jelent a Nemzeti Alaptanterv általános célrendszerében a felnőtt életre történő felkészítés a kiemelt fejlesztési feladatok körében, mely a szociális tanulási terület értékeivel mutat egyezést. A Testnevelés és Sport műveltségi területen 2003-hoz képest változás figyelhető meg a társas kompetenciák fejlesztése tekintetében, emellett kiemelésre kerülnek az egészség fenntartásához szükséges személyes higiéné és az egészségfejlesztéshez kapcsolódó eljárások. Konkrét értékeket és egészségfejlesztési módszereket a tanterv nem jelöl. 1995-ben a tantárgy céljai között kiemelt terület a rendszeres fizikai aktivitás és az ezekhez kapcsolódó képességek és készségek kialakítása. Konkrét sportágakhoz köthető mozgásanyag elsajátítása nem szerepel a Nat 1995-ben, ugyanis minimumteljesítmény alapján részletezi a követelményeket. A Nat 2003 célrendszerében meghatározó, hogy az oktatási-nevelési folyamat során sikeres, aktív életű, pozitívan gondolkodó állampolgárokat neveljen, melyben a pszichomotoros, a kognitív és az affektív tanulási területek kiemelt jelentőségűek. A tantervben több sportág ismeretanyaga jelenik meg (például atlétika, úszás, küzdősport, gyógytestnevelés), azonban a fókuszban a fizikai aktivitás, a személyiségfejlesztés és a prevenció áll. 2012-ben a legfontosabb módosítás a mindennapos testnevelés bevezetése, emellett a műveltségterület céljait számos módon részletezi. Célrendszere kiegészül a sportági technikákkal, taktikákkal, a tehetségek kiválasztásával és a szabadidős, diák- és versenysportban való részvétellel. Mindezek mellett a játék szerepe a fizikai aktivitás közben jelentős: előrelépés az élményközpontúság, tanulóközpontúság a motiváció felkeltése és fenntartása szempontjából. Lényeges fejlődés, hogy az egyes korosztályok fejlesztési területeinél megjelennek általános célok, ahol alsó tagozatban a mozgás és a sport megszerettetése, majd az erre épülő iskolán kívüli szabadidős sporttevékenység és a sporttehetségek érvényesülése kiemelt terület individuális fejlesztés által. 2020-ban a Testnevelés és Sport műveltségterület elnevezése megváltozott Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterületté, melyben megfigyelhető az egészség-magatartás és egészséges életmód jelentőségének növekedése. A célrendszere az egészséges testi fejlődés kialakításával és az egészségfejlesztéssel egészült ki. A sportágak közül csupán az úszás jelenik meg, emellett a gyógytestnevelés kiemelt terület. A tantárgy tanításának jellemzőit és céljait korosztályonként részletezi tudás, képesség és attitűd szerint. Minden korosztályban elengedhetetlen a játékon keresztül történő mozgásos cselekvéstanulás, differenciált és individuális fejlesztés.

Az értékek szempontjából a tanterv általános célrendszerében 1995-től 2012-ig többnyire nem történt változás, annak ellenére, hogy külön alfejezetet kaptak a kialakítandó értékek. 2012-ben már nem találhatóak meg a kialakítandó értékek külön fejezetben a

tanterv általános részeiben. A Testnevelés és sport műveltségterületen az értékek csupán a Nemzeti Alaptanterv 1995-ben kaptak helyet különálló alfejezetben. A további évek tanterveiben az értékekre a célokból és a tartalomtól lehet következtetni. Az egészséghez, egészség-magatartáshoz, fizikai aktivitáshoz kapcsolódó fogalmak tekintetében a Nemzeti Alaptantervek általános részében a fejlesztési területnél található meg a testi és lelki egészségre nevelés, mely 2012-ig ugyanazokat a jegyeket hordozta számos cél megjelölésével, 2012-ben azonban több jellemzőt kivettek belőle, és kiegészült a stresszkezeléssel, konfliktuskezeléssel, szabályok betartásával és a testi higiénével. Mindezek mellett a korábban már említett általános céloknál 2012-ben egészült ki a mozgás és a testkulturális értékek jelentőségével. A Nemzeti Alaptanterv 2020-ra a Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterületen hangsúlyosabb a játék, az élményközpontúság, a kooperáció és az egészségfejlesztés, melynek jelentősége először 2012-ben volt felfedezhető a tantervben.

Megállapítható, hogy fontos előrelépés a Nat 2020 esetében a Testnevelés és sport műveltségterületről Testnevelés és egészségfejlesztés tanulási területre történő átnevezése, mely azt mutatja, hogy előtérbe kerültek az egészséghez és egészség-magatartáshoz kapcsolódó elemek. Emellett számos alapvető célt határoz meg a tanulási terület. Ugyanakkor szükség van további fejlesztésre, melyben a tanterv általános célrendszeréhez kapcsolódó kompetenciaterületek és fejlesztési területek esetében szorosabban kapcsolódik a tantárgyi értékekhez, melynek konkrét meghatározása elengedhetetlen a testnevelő tanárok értékorientációjának kialakításához. A további tanulási területeken hiányterületet képez a testnevelés tantárgyi kapcsolata. A Testnevelés és egészségfejlesztés tanulási terület célrendszerében lényeges meghatározni több kiemelt sportágat az úszás mellett, a kialakítandó értékeket és az egészségfejlesztés különböző összetevőit és eljárási módszereit. Ezek alapján jelentős változásokat lehetne hozni az oktatási-nevelési folyamatba.

Következtetés

A testnevelés tantárgy cél-, érték- és szemléletrendszere, valamint a tartalmi elemek kialakítása kiemelt figyelmet kap a tudomány területén és a gyakorlatban is, ugyanis a testnevelő tanárok a szabályozó dokumentumokra támaszkodhatnak a tanóráik tervezése során. Ahhoz, hogy az oktatási-nevelési folyamat eredményes legyen, érdemes nyomon követni a köznevelés meghatározó dokumentumait, melyek ismerete elengedhetetlen a gyakorlatot megvalósító testnevelő tanárok és a testnevelő tanár szakos hallgatók körében.

A szabályozó dokumentumok, a képzés és a gyakorlat egységes elveken történő működéséhez segítséget nyújthat egy olyan objektív mérőeszköz, amely a cél-, érték- és szemléletrendszert vizsgálja a képzés és a gyakorlat szereplői által. Ennek következtében olyan célokat, értékeket, tartalmat és javaslatokat lehet megfogalmazni, melyek biztosítják a testnevelés tantárgy és a képzés tartalmi és módszertani fejlesztését. További kutatást igényel, hogy a közoktatásban részt vevő testnevelő tanárok és tanulók, valamint a testnevelőtanár-képzésben részt vevő testnevelő tanár szakos hallgatók, egyetemi oktatóik és gyakorló iskolai szakvezetőik mely célokat és értékeket részesítik előnyben a testnevelés tantárgy oktatása során.

Az eredmények alapján az alábbi javaslatok kerültek megfogalmazásra:

- A Testnevelés és egészségfejlesztés tanulási terület megfelelő irányt mutat, melynek korszerű megvalósításához szervezett fizikai aktivitáson keresztül vezet az út.
- Fontos a testnevelés tantárgyra holisztikus szemlélet alapján tekinteni a konstruktívizmus jegyében, melyben egyaránt jelentős ismeretet szolgáltat az egészségfejlesztés, a sportági és mozgásanyaghoz köthető technikák és taktikák.

- A fitességi tesztek eredményei lényeges információt nyújtanak a társadalom és a további fejlesztési lehetőségek számára, melyben elengedhetetlen tényező az összehasonlíthatóság a további országok eredményeivel.
- Érdeemes a tantárgyi célokat és értékeket a sokoldalú pszichomotoros, kognitív és affektív-emocionális képesség-összetevők fejlesztésének rendszerében egyenlő arányban kialakítani, melynek középpontjában a jövőorientáltan gondolkodó, fizikailag aktív, széleskörű testkulturális mozgásműveltséggel rendelkező tanulók nevelése-oktatása áll.

Jelen tanulmány a Nemzeti Alaptanterv fejlődési folyamatában mutatta be a célok, értékek, tartalom és követelmények összehasonlítását, ugyanakkor további kutatást igényel a szabályozó dokumentumokban az alsó tagozat változásainak vizsgálata az alábbi szempontok alapján. A testneveléshez és a sporthoz köthető tartalmak és a műveltségterület során szükség lenne további javaslatok megfogalmazására, mely hozzájárulna az egyértelműséghez, átláthatósághoz és pontos megvalósításhoz. Az elsajátítandó értékek megfogalmazása emellett segítené a gyakorló pedagógusok munkáját, ugyanis több helyen is hangsúlyozzák a tantervek a pedagógusok érték közvetítő, példamutató magatartását. A különböző tartalmi elemek pontosítása előtt elsődleges feladat a követendő célok, értékek és szemlélet megfogalmazása, melyre a követelmény és a tartalom is épül. A dokumentumelemzés alapján nagy fejlődést jelentene a gyakorló pedagógusok célrendszerének, értékrendszerének, szemléletmódjának megismerése, mely hozzájárulna a következő tantervi fejlesztéshez és a gyakorlatban történő megvalósuláshoz.

Molnár Anita

*Nyíregyházi Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Intézet
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola*

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A tanulmány elkészülését az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program, a Kulturális és Innovációs Minisztérium, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap és a Nyíregyházi Egyetem Tudományos Tanácsa támogatta.

Irodalom

- Abels, K. & Bridges, J. M. (2010). *Teaching movement education: foundations for active lifestyles*. Human Kinetics, Champaign.
- Ballér, E. (1996). *Tantervméletek Magyarországon a XIX.-XX. században. A tantervmélet forrásai*. 17. kötet. OKI.
- Beregi, E. (2024). Egészségnevelés helyzete és lehetőségei az Észak-Magyarországi régió középiskoláiban: fókuszban a szabadidős fizikai aktivitás. *PhD-értekezés*. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger.
- Bognár, J. & Révész, L. (2009). Testnevelés-tantervek. In Szatmári, Z. (szerk.), *Sport, egészség, életmód*. Akadémiai Kiadó. 668–672. DOI: [10.1556/9789634541219](https://doi.org/10.1556/9789634541219)
- Bognár, J. (2019). A testnevelés értékorientációja. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(3–4), 100–108.
- Bognár, J. (2020). *A testnevelőtanár-képzésre vonatkozó dokumentumok egységessége az elvek, tartalmak és értékek mentén: a képzési kimeneti követelmények, a pedagóguskompetenciák, a pedagóguséletpályamodell és a NAT 2020 összevetése*. EKE Líceum Kiadó.
- Borbély, Sz. (2019). A mindennapos testnevelés implementációjának megítélése az Észak-Alföld régióban. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(3–4), 37–55.
- Curtner-Smith, M. D. & Meek, G. A. (2000). Teachers Value Orientations and Their Compatibility with the National Curriculum for Physical Education. *European Physical Education Review*, 6(1), 27–45. DOI: [10.1177/1356336x000061004](https://doi.org/10.1177/1356336x000061004)

- Csányi, T. (2019). Szemelvények az utóbbi tíz év iskolai testnevelés-oktatását szabályozó európai tantervi irányzatokból – Következtetések a mindennapos testnevelés tartalmi fejlesztése érdekében. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(3–4), 16–36.
- Csányi, T. & Révész, L. (2015). *A testnevelés tanításának didaktikai alapjai – Középpontban a tanulás*. 1. kiadás. Magyar Diáksport Szövetség.
- Csányi, T. & Révész, L. (2021). *A testnevelés és sport oktatásának elmélete és mód-szertana – Középpontban a tanulás*. Magyar Diáksport Szövetség.
- Chrappán, M. (2022). A NAT evolúciója 2010–2021 között. *Educatio*, 33(1), 30–47. DOI: [10.1556/2063.31.2022.1.3](https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.1.3)
- Dancs, K. (2023). A történelemtanárók által fontosnak vélt célok és jelenismereti témák, valamint az általuk használt módszerek egy kérdőíves vizsgálat eredményei alapján. In Kojanitz, L. (szerk.), *Korszerű történelemoktatás: Új utak és megoldások*. Belvedere Meridionale. 15–31.
- Elbert, G. (2010). Testnevelés és európai kulcskompetenciák a közoktatásban. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 11(41), 10–13.
- Hamar, P. (2012). MindenNATos testnevelés. *Új Pedagógiai Szemle*, 62(11–12), 87–97.
- Hamar, P. (2016). *A testnevelés tantervmélete*. Eötvös József Könyvkiadó.
- Hamar, P. & Karsai, I. (2017). A testnevelés tartalmi korszerűsítésének ideája. *Testnevelés, Sport, Tudomány / Physical Education, Sport, Science*, 2(1–2), 10–14. DOI: [10.21846/tst.2017.1-2.1](https://doi.org/10.21846/tst.2017.1-2.1)
- Hamar, P. (2020). Testneveléstudomány – Adalékok a testnevelés és sport tudományelméleti kérdéseire. *Testnevelés és Pedagógia / Physical Education and Pedagogy*, 5(1–2), 8–22. DOI: [10.21846/tst.2020.1-2.1](https://doi.org/10.21846/tst.2020.1-2.1)
- Hamar, P. (2021). Tantervmélet és sporttudomány. *Testnevelés, Sport, Tudomány / Physical Education, Sport, Science*, 6(3–4), 8–13.
- H. Ekler, J. (2011). *A testnevelés tantárgy a közoktatásban*. In Rétsági, E., H. Ekler, J., Nádori, L., Woth, P. R., Gáspár, M., Gáldi, G. R. & Szegerné Dancs, H. (szerk.), *Sportelméleti ismeretek*. Dialóg Campus Kiadó. 31–40.
- Jess, M., Aencio, M. & Thorburn, M. (2011). Complexity theory: supporting curriculum and pedagogy developments in Scottish physical education. *Sport Education and Society*, 16(2), 179–199. DOI: [10.1080/13573322.2011.540424](https://doi.org/10.1080/13573322.2011.540424)
- Kaposi, J. (2016). A történelemtanítás kihívásai és lehetőségei az új Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek alapján. *Történelemtanítás*, 7(1–2).
- Makszin, I. (2014). *A testnevelés elmélete és módszertana*. Dialóg Campus Kiadó.
- Molnár, A., Bognár, J. & Vajda, I. (2021). Pedagógusok szerepe az egészségnevelés folyamatában, különös tekintettel a pedagógusok egészség-magartására. *Acta Universitatis De Carolo Eszterházy Nominatae: Sectio Sport*, 51, 53–67. DOI: [10.33040/actauniveszterhazysport.2023.51.53](https://doi.org/10.33040/actauniveszterhazysport.2023.51.53)
- Molnár, A., Beregi, E., Kós, K. & Suszter, L. (2023). A hazai iskolai egészségfejlesztés és egészségnevelés fogalmának és szabályozó rendszereinek áttekintése az elmúlt évtized viszonylatában. *Magyar Pedagógia*, 123(1), 19–32. DOI: [10.14232/mped.2023.1.19](https://doi.org/10.14232/mped.2023.1.19)
- Moravec, M. (2022). *Diákok sportja – hallgatók egészségtökéje? A mindennapos testnevelés jég-hegy-modellje a hallgatói egészségtudatosság és eredményesség tükrében*. Belvedere Meridionale.
- Nat 1995. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról. 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet. <https://njt.hu/jog-szabaly/1995-130-20-22> Utolsó letöltés: 2024. 09. 16.
- Nat 2003. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. 243/2003 (XII. 17.) Korm. rendelet. http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf Utolsó letöltés: 2024. 09. 16.
- Nat 2007. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. 243/2003 (XII. 17.) Korm. rendelet módosítása, módosító jogszabály: 202/2007 (VII. 31) Korm. rendelet. <https://njt.hu/jog-szabaly/2003-243-20-22> Utolsó letöltés: 2024. 09. 16.
- Nat 2012. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. 10635. 110/2012 (VI. 4.) Korm. rendelet. *Magyar Közlöny*, 2012. 66. <https://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14004.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 09. 16.
- Nat 2020. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról és alkalmazásáról szóló 110/2012 (VI.4) Korm. rendelet módosítása, Módosító jogszabály: 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet. *Magyar Közlöny*, <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a-399a0bed1985db0f/megetekintes> Utolsó letöltés: 2024. 09. 16.
- Naul, R. (2003). Concepts of Physical Education in Europe. In Hardman, K. (szerk.), *Physical Education: Deconstruction and Reconstruction, Issues and Directions*. Hofmann. 35–52.
- Papp, K., Nagy, A. & Z. Orosz, G. (2020). A kisiskoláskori természetudományos nevelés célja, feladata és keretei. In Korom, E. & Csiszár, I. (szerk.), *Kisiskoláskor*. Mozaik Kiadó. 7–26.
- Réti, J. (2022). Az irodalomoktatás helyzete napjainkban az oktatáspolitikai döntések tükrében. *Iskolakultúra*, 32(12), 74–88.
- Rétsági, E. (2011). A testnevelés oktatás elmélete alapjai. In Nádori, L., Gáspár, M., Rétsági, E., H. Ekler, J., Szegerné Dancs, H., Woth, P. & Gáldi, G. (szerk.), *Sportelméleti ismeretek*. Dialóg Campus Kiadó. 18–20.

Rétsági, E., Morvay-Sey, K. & Csányi, T. (2015). History and development of the hungarian school physical education. In Pavlovic, P. D., Zivanovic, N., Antala, B. & Pantelic Babic, K. M. (szerk.), *History of Physical Education in Europe. I. FIEP*. Leposavic. 93–114.

Vass, Z. (2003). A Nemzeti alaptanterv felülvizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, 53(6), 53–66.

Vass, Z., Molnár, L., Boronyai, Z., Révész, L. & Csányi, T. (2015). *Zöld könyv*. A Testnevelés az Egészségfejlesztésben Stratégiai Intézkedések (T.E.S.I. 2020) szakpolitikai stratégia helyzetelemző tanulmánya. Magyar Diáksport Szövetség.

Yli-Piipari, S. (2014). Physical education curriculum reform in Finland. *Quest*, 66(4), 468–484. DOI: [10.1080/00336297.2014.948688](https://doi.org/10.1080/00336297.2014.948688)

Absztrakt

A Nemzeti Alaptanterv számos célt fogalmaz meg, azonban globális problémát okoz a szabályozó dokumentumok és a pedagógiai gyakorlat közötti különbség. Ez a fogalmi, értékrendszeri és szemléleti eltérés nagymértékben befolyásolhatja az oktatás minőségét és eredményességét. Több hazai kutatás összegezte bizonyos szempontrendszer szerint a Nemzeti Alaptanterveket, ugyanakkor hiányterület a célok, az értékek és az egészséges életmódhoz kapcsolódó tartalmi elemek szerinti bemutatás. A tanulmány célja a Nemzeti Alaptantervek változásai során az általános jellegű, majd a műveltségterülethez tartozó célok, értékek, egészségmagatartáshoz kapcsolódó tartalom és követelmények összehasonlítása, amelyek befolyással vannak a testnevelőtanár-képzésre és a testnevelő tanárok munkájára. Az oktatási-nevelési folyamatot meghatározó szabályozó dokumentumokat vizsgálva megállapítható, hogy 1995-től 2020-ig jelentős változás következett be. Fejlődési folyamatában több esetben megfigyelhető szakmai oldalról stagnálás vagy egyes esetekben visszalépés. A testneveléshez kapcsolódó műveltségterület célrendszerében 2003-ban és 2012-ben következett be nagymértékű fejlődés. A testnevelés tantárgy műveltségterületén az értékek csupán a Nemzeti Alaptanterv 1995-ben kaptak helyet. A további évek tanterveiben az értékekre a célokból és a tartalomból lehet következtetni. Az egészséghez, egészség-magatartáshoz, fizikai aktivitáshoz kapcsolódó fogalmak tekintetében a testi és lelki egészségre nevelés 2012-ig ugyanazokat a jegyeket hordozta. A Nemzeti Alaptanterv 2020-ban a Testnevelés és egészségfejlesztés műveltségterületen hangsúlyosabb a játék, az élményközpontúság, a kooperáció és az egészségfejlesztés, melynek megjelenése 2012-ben volt először hangsúlyos a tantervben. A változások által a Nemzeti Alaptanterv esetében szükség van további fejlesztésre, ugyanis a 2020. évi tantervben többnyire nem történt olyan kiegészítés, mely jelentős változásokat tudott volna hozni az oktatási-nevelési folyamatba. Érdemes a testnevelés tantárgyat egységes irányelvek, elvárások, célok és szemlélet alapján meghatározni a szabályozó dokumentumokban, ezek alapján tud optimális fejlesztő hatást biztosítani hosszú távon.

Kulcsszavak: testnevelés tantárgy, Nemzeti Alaptanterv, célok, értékek